

*В. М. Бабко,
здобувач, Академія муніципального управління*

НАПРЯМИ ПОСИЛЕННЯ РЕГУЛЮЮЧОЇ РОЛІ ДЕРЖАВИ В РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Визначено мету стратегічного ефективного розвитку аграрного сектора в державі. Обґрунтовано напрями посилення регулюючої ролі держави в розвитку аграрного сектора.

The purpose of strategic effective development of agrarian sector is certain in the state. Directions of strengthening of regulative role of the state are grounded in development of agrarian sector.

Ключові слова: аграрний сектор, державне регулювання, завдання, механізм захисту, перспективний напрям.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку сільського господарства перед агропромисловим комплексом України поставлені наступні завдання: досягнення сталого зростання сільськогосподарського виробництва, безперерйного та надійного забезпечення країни продуктами харчування і сільськогосподарською сировиною. Однією з проблем є підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, вона займає центральне місце у виборі перспективних напрямів розвитку АПК. Водночас відсутність досвіду в проведенні аграрної реформи, інші причини призвели до того, що більшість сільськогосподарських підприємств стали фактично банкрутами і не можуть забезпечити нормальний процес відтворення виробництва, забезпечити навіть мінімально допустимий рівень доходів своїх працівників. Ситуація, що склалась в агропромислового комплексу, надзвичайно складна. Причому вона дедалі загострюється.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна теорія державного регулювання та необхідність його здійснення в аграрному секторі викладена в працях відомих вітчизняних та закордонних вчених, таких як Р.А. Абдуллаєв, О.М. Варченко, В.П. Галушко, Б.М. Данилишин, М.Я. Дем'яненко, С.М. Кваша, І.І. Лукінов, Ю.О. Лупенко, А.П. Макаренко, М.Й. Малік, Л.О. Мармуль, О.М. Могильний, Л.В. Молдаван, І.Х. Османов, П.Т. Саблук, В.І. Топіха, О.М. Шпичак, М.Д. Янків та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— визначити мету стратегічного ефективного розвитку аграрного сектора в державі;

— обґрунтувати напрями посилення регулюючої ролі держави в розвитку аграрного сектора.

РЕЗУЛЬТАТИ

Метою стратегічного ефективного розвитку аграрного сектора повинно бути [1, с. 85; 2, с. 66; 4, с. 69]:

— досягнення стабільного економічного зростання шляхом забезпечення умов для розвитку ефективного підприємництва в аграрному секторі;

— підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного агропромислового сектора на внутрішньому та зовнішніх ринках на базі нарощування обсягів інвестицій та їх інноваційного спрямування;

— створення цивілізованих умов для проживання в сільській місцевості як основи припливу працездатних верств населення та відтворення людського капіталу; формування дієздатних сільських територіальних общин.

Тому, на нашу думку, в перспективі необхідно дотримуватися нижчезапропонованих стратегічних орієнтирів. У період 2004—2011 рр. необхідно завершити земельну реформу, здійснити на цій основі докорінну перебудову економічних відносин на селі. Ця робота полягає в утвердженні ефективних механізмів захисту прав власності на землю, повноцінного ринку землі, сучасних орендних відносин на землю та майно, базуючись на принципах непорушності права приватної власності, запровадженні економічних стимулів раціонального використання та охорони земель. Зробивши крок до утвердження приватної власності на землю та майно, потрібно визначитися стосовно інструментів фінансового оздоровлення галузі, ефективних диверсифікованих процедур кредитного обслуговування, формування системи іпотечного кредитування; створення спеціалізованих банківських і альтернативних небанківських кредитних інституцій, механізмів фінансових гарантій повернення сільгоспвиробниками кредитів, страхування фінансових ризиків, застосування дозволених нормами СОТ механізмів захисту національного аграрного ринку [6, с. 49].

Як один з державних пріоритетів аграрної політики слід розглядати технічне та технологічне оновлення АПК. Необхідно виходити з того, що через кілька років техніка на селі стане повністю непридатною для експлуатації. Для поповнення парку машин господарствам щороку необхідно поставляти 400

тракторів, 60 зернозбиральних комбайнів, 30 високопродуктивних кормозбиральних комбайнів та іншу сільгосптехніку, а також обладнання для механізації трудомістких процесів у тваринництві. Потрібно створити сучасну ринкову систему матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва, цілеспрямовано вдосконалювати практику лізингу сільгосптехніки. Утвердження приватної власності на землю створює для цього сприятливі умови [5, с. 5].

Таким же невідкладним є інституційне забезпечення реформ, створення на селі сучасної ринкової інфраструктури (оптових ринків, торгових домів, розвиток біржової торгівлі), стимулювання сільськогосподарської кооперації, розвитку приватних та приватно-кооперативних підприємств у сфері агросервісу, переробки і збуту продукції. Має стати пріоритетним напрямом агропромислової інтеграції кооперативна форма обслуговування, коли кооперативи та їх об'єднання, що належать аграрним товаровиробникам, створюють мережу власних підприємств із заготівлі, переробки і збуту сільськогосподарської продукції, організовують систему постачання колективним, фермерським та особистим підсобним господарствам засобів виробництва, а також надають своїм членам виробничо-технічні, технологічні, інформаційно-консультативні та інші види послуг. Переробно-збутові сільськогосподарські кооперативи та їх об'єднання мають стати основними суб'єктами продовольчих ринків. Особлива увага приділятиметься формуванню кооперативної системи кредитування, яка функціонуватиме у взаємозв'язку з обслуговуючими сільськогосподарськими кооперативами.

На особливу увагу заслуговує проблема соціального розвитку села, де виробнича та соціальна сфери взаємопов'язані. Оновлення сільської соціальної інфраструктури здійснюватиметься за рахунок найрізноманітніших джерел фінансування. Передбачається державна підтримка сільських населених пунктів, які втратили здатність до самовідтворення. Для заохочення переселення в такі населені пункти молодих сімей планується будівництво житлових будинків за рахунок державного бюджету. Потрібно зміцнити та розширити соціальну сферу завдяки будівництву загальноосвітніх, дошкільних закладів та розширенню мережі медичних закладів шляхом будівництва дільничних лікарень та фельдшерсько-акушерських пунктів [3, с. 99].

Для виконання поставленої мети нами було виділено наступні завдання:

1) поглиблення земельної реформи. Відповідний процес відбуватиметься шляхом реального забезпечення права на землю громадян і юридичних осіб, яким вона належатиме, реалізації механізму економічного і правового регулювання земельних відносин через оренду земельних ділянок чи їх купівлю-продаж. Для повноцінного функціонування ринку сільськогосподарських земель необхідні умови, за яких земля буде ліквідним товаром. Для цього необхідно створити науково обґрунтовану систему оцінки земель сільськогосподарського призначення, сформувати інфраструктуру ринку землі, запровадити державний контроль

за діяльністю суб'єктів ринку землі, економічні стимули раціонального використання і охорони земель, створити єдину державну систему реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна і прав на них у складі державного земельного кадастру. Формування цивілізованого земельного ринку відбуватиметься еволюційним шляхом у міру створення відповідної правової бази, а також наявності земель як об'єкта купівлі-продажу та платоспроможних покупців. Розвиток ринку землі та іпотечних операцій сприятиме залученню довгострокових кредитів у аграрний сектор;

2) розвиток форм господарювання. Важливим напрямом удосконалення існуючих форм господарювання має стати стимулювання розвитку великотоварних господарств — як найбільш ефективної та конкурентоспроможної форми організації сільськогосподарського виробництва. Передбачається зберегти цілісність земельних і майнових комплексів сільськогосподарських підприємств, за рахунок яких має відбуватися їх укрупнення.

Необхідно на державному рівні сприяти процесу формування інтегрованих структур кооперативного типу в сферах виробництва, зберігання, збуту та переробки сільськогосподарської продукції, сервісного обслуговування, удосконалювати систему державної підтримки фермерських господарств.

Приватні господарства населення і далі відіграватимуть значну роль у забезпеченні області продовольством. Земельною реформою передбачено посилення цього сектора економіки. Триватиме процес наділення землею громадян для ведення особистого господарства. На державному рівні необхідно створити відповідну інфраструктуру ринку, покращити агропромислове, зоотехнічне, ветеринарне, агросервісне обслуговування цих господарств, надати їм кредитну підтримку;

3) вдосконалення системи банківських послуг. Необхідно сприяти інтеграції банківського, аграрного і промислового капіталів шляхом створення інститутів спільного інвестування, запровадження системи іпотечного кредитування. Центром проведення державної фінансово-кредитної політики в аграрному секторі має стати Державний аграрний банк. Передбачається задіяти розгалужену мережу кооперативних сільськогосподарських банків та кредитних спілок, банків мікрофінансування. Не виключається можливість створення інших банківсько-кредитних установ, які мобілізуватимуть кредитні ресурси для потреб АПК, у т.ч. кредитні ресурси інших комерційних банків. Передбачається ввести систему складських свідоцтв з метою зменшення ризику за надання кредитів сільськогосподарським товаровиробникам;

4) реформування амортизаційної та податкової політики. Потребують удосконалення відповідно до вимог СОТ механізми фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Державою передбачається реформування амортизаційної та податкової політики, проте немає постійних регулюючих такі відносини законів. Ми вважаємо, що треба посилити їх вплив на інвестиційні та інноваційні процеси у сільському господарстві (всі можливі пільги щодо податків

мають пов'язуватися з цільовим використанням коштів на розширене відтворення). Земельний податок для сільськогосподарських товаровиробників має стати основним податком. Надходження від плати за землю повинні використовуватися на забезпечення охорони земель, вирівнювання економічних умов господарювання. Потрібно спростити систему обліку, механізми оподаткування фермерських та селянських господарств, уніфікувати механізми податкового і бухгалтерського обліку;

5) цінова політика, яку необхідно здійснювати на основі вільного ціноутворення у поєднанні з елементами державного регулювання та посилення антитомонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси, енергосилої та послуги, що споживаються сільськогосподарськими товаровиробниками. Передбачається активне здійснення державою заставних та інтервенційних операцій з метою стабілізації цінової ситуації на зерновому ринку;

6) вдосконалення аграрного ринку. Ключовим завданням є сприяння створенню ефективного аграрного ринку, удосконаленню біржового ринку сільськогосподарської продукції, зокрема створенню ринку ф'ючерсних контрактів, з метою формування об'єктивних цінових індикаторів, запровадженню системи страхування ризиків сільськогосподарської діяльності, створенню єдиного інформаційного простору на ринках сільськогосподарської продукції та продовольства, відповідності системи стандартизації та сертифікації міжнародним вимогам, запровадженню міжнародної системи безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини;

7) розвиток матеріально-технічної бази. Технічне переоснащення аграрного сектора має відповідати сучасним вимогам сільськогосподарського виробництва, зокрема одночасно оптимальних термінів та високої якості виконання технологічних операцій; нормам застосування технологічних матеріалів, питомих енергетичних витрат на виконання робіт; оптимальним параметрам навантаження на ґрунт; запобіганню порушенню норм забруднення повітря та водообмінного режиму ґрунту, зниженню техногенного навантаження на довкілля; створенню нормальних умов праці механізаторів.

Розв'язання проблем технічного переоснащення аграрного сектора має сприяти формуванню повноцінного ринку техніки та технічних послуг, який передбачав би налагодження прямих і опосередкованих зв'язків між виробниками техніки, структурами технічного сервісу та сільськогосподарськими товаровиробниками за участю банків, інших кредитних установ, страхових і лізингових компаній, створення регіональних центрів маркетингу техніки, забезпечення державної підтримки у підвищенні купівельної спроможності сільськогосподарських товаровиробників, розробці та ухваленні відповідних нормативних документів. За умови високого ступеня зношеності техніки та обмежених можливостей сільськогосподарських товаровиробників щодо її придбання потребує активізації діяльності служби технічного сервісу, її адаптація до ринкових умов, запитів і можливостей споживачів, а також ви-

користання вторинного ринку техніки.

Пріоритетною формою технічного переоснащення аграрного сектора має стати фінансовий лізинг, який потребує суттєвого розширення, залучення підприємств-виробників техніки, банків, страхових та інших фінансових установ, приватних підприємств і компаній, посилення конкуренції на лізинговому ринку, диверсифікації джерел фінансування лізингових операцій, удосконалення роботи лізингових компаній.

На даному етапі дослідження завершується формування правової бази з основних питань утвердження ринкових відносин в аграрному секторі, зокрема тих, що стосуються врегулювання власності на землю та майно. Стратегічним напрямом реформування АПК є сприяння прийняттю законів, необхідних для реалізації положень, регламентованих Земельним кодексом, зокрема про ринок земель, про державну реєстрацію прав на нерухоме майно тощо.

ВИСНОВКИ

Таким чином, одним із шляхів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, як вже зазначалося, є створення агрофірм, агроконсорціумів та інших агропромислових об'єднань. В основу діяльності таких формувань покладено: виробництво сільськогосподарської продукції; її переробка; дрібнооптова та роздрібна торгівля; надання технологічних, транспортних, ремонтних та інших послуг; виготовлення промислових товарів повсякденного попиту тощо. Такі господарські формування за рахунок усунення посередників у переробці й реалізації кінцевої продукції, які привласнюють у зв'язку з нерегульованими ціновими механізмами частину прибутку товаровиробника, мають можливість відшкодувати свої витрати за рахунок власних коштів. Крім того, постійно протягом року грошові надходження за реалізовану продукцію безпосередньо дають споживачеві змогу своєчасно придбати обігові кошти, виплачувати заробітну плату і здійснювати різнобічну підприємницьку діяльність за рахунок власних надходжень.

Література:

1. Могильний О. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки / Могильний О. — К.: ІАЕ УААН, 2002. — 430 с.
2. Олійник О. Теоретико-методологічні засади державного регулювання аграрного ринку / Олійник О. // Економіка України. — 2005. — № 7. — С. 65—73.
3. Онисько С.М. Ефективність АПК в умовах перехідної економіки / Онисько С.М. — Львів: Укр. технології, 2001. — 388 с.
4. Опря С.О. Механізм державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки / Опря С.О. // Економіка АПК. — 2005. — № 12. — С. 66—70.
5. Плющ І.С. Напрями розвитку аграрної політики в Україні / Плющ І.С. // Економіка АПК. — 2007. — № 4. — С. 3—6.
6. Сіденко В.Р. Політика підтримки національного виробництва в контексті інтеграції України в світове господарство / Сіденко В. Р. // Економіка і прогнозування. — 2009. — № 1. — С. 45—54.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2009 р.